

Энд ямар орёо, онсо юумэн байха? Үнөөхил үхэр мал, үбнэ худан, шэбхэ шабаанан тухай хашартай болошонон асуудал лэ ааб даа, гэжэ зариман хэлэжэ болохо. Тээд хэр угаа хойшо хүдоогэй зоной хоолойгоо тэжээжэ байхан энэ халбарид тохёолдонон мүнөөнэй байдал тушаа ханаагаа зобонгүй, хэрэгсээнгүй байхын аргагүйл.

бэрхэтэй гэжэ ойлгохоор. Илангаяа адууна малда тэжээл жэл бүри багаар бэлдэхэдэнэ ха юм.

Республикын зарим аймагууд хонидоо үни үгы хээд, мүнөө бага-багаар үхэрүүдээ, адуугаашье халгаагаа хаа, дуратай аа гү гэхээр болонхой. Иигээд адууна малгүй болоходомнай, хүн зон юугээ эдижэ, яжа хоолойгоо тэжээхэ юм бэ гэжэ бодоно гээнэ гү? Али үгы гү?

Нэгтэ суглаан дээрэ республикын хүдөө ажыхын министр байхан А.М. Шевченко иигэжэ хэлээ хэн: "Хүдоогэй ажыхынуудай мяха, хү үйлдбэрлэхээ болёонье хаань,

Залуушуудда хоолойгоо тэжээхээ мал хаража "зобонинийн" дээрэ гү, али хооһоор хотын үйлсэ хэмжээнинийн дээрэ гү?

Богонихоноор гайлбарилан хэлэхэдэ, нэрээнше мүнөө сагта тус бүридоо жэлдээ миил-1000 гаран килограмм хү үгэдэг үнээдые үсхэбэрлэжэ байха арга халаа. Үнээн бүриһөө адагынь 3000 килограммаа бага бэнэ хү хаадаг, тэрэ мүртөө малдаа дан үнэтэй сөнтэй тэжээл эдюулэнгүй, гаргана багатайшаг харууһанда байлгажа шадаал хаа, сагаан эдэн ашаг олзо үгэхэ байна. Тэрэшэлэн ехэнхидээ хээрн бэлнээридэ ябажа мяхажадаг сула бэетэй үүлтэрэй

Юрын хүн: **орёо асуудалнууд, онсо бодолнууд**

"МАЛ ХАРАХА - АМА ТОНОДОХО"

АНХАННАА буряад зон адууна мал олоор үсхэбэрлэжэ байгаашье хаа, урдань "Эрдэм бэлиг-эрхим баян, адууна мал - адаг баян" гэжэ гү, али үгышье хаа, "Зуун үхэртэй байнхаар, зургаан найн нүхэртэй бай" гэжэ хэлсэдэг байхан. Тэрэнье зүб бээ. Мал хэды олоншье хаа, үүсэлэгдэжэ эдигдээд, үхэл гарзада ороод халашаха, харин эрдэм хургуули, эрхим нүхэд ходо байха гэжэ хэлэгдэхэниинь ойлгосотой.

Тигэбэшье юумэ "саг-сагтаа, сахилза-хүхэдөө". Мүнөө иимэ худхалаатай сагай ерээд, урданай нарин нангин юумэнэй, эрдэм бэлигэйшье балай урагша абтахаа болёод байхада, хайшан гээд, юугээ эдээд ажаמידархаб гэжэ бодохо саг тохёолдожо байна. Яжа гол залгаахад, юугээ үмдэжэ нургаа дулаасуулахад гэжэ үдэрэй ханаан, хүниин зүүдэн болгожо ябадаг тулюур туйган байдалтай зон улам олошорно бшуу.

Иихэдээ эдихэ мяха, хү, үмдэхэ арна шүрбэнэ, ноһо үгэдэг үнөөхи адууна малнай зоние абарха бэнэ аа гү гэхээр болоно. Адууна мал хаража байхан зон хэрэгшье хооһодохогүйл даа.

Минии багашагта Дээгэ ороһоо хамгаалгын Агууехэ дайн соогуур, тэрэнэй хойнохи хүндэ жэлүүдтэ бидэ үхибүүд, ехэншүүлшье үмсынгоо үнээдэй хүоор лэ, заа-зуу тоһо, зоохэйгөөр, айраг, гарэг, аарса бозоор лэ хоолойгоо тэжээжэ байгаади. Хаа-яа хони, хашараг, буруугаа шулгалжа эдэлэ бээ. Хилээмэ дураараа бариха эдихэ талхан байха бэнэ, гартээрмээр татаһан аяга талхаараа забарууха шанажа, дээрэн хү хээд лэ амтархан халбагадажа ажалдаа яарахаш. Тэрэ үедэ хуули шанга, хамтын ажыхынууд хамаг ороһо таряагаа, олон малаа гүрэндэ тушаажа, түсэбөө заагагүй дүүргэхэ ёһотой байгаа. Айлуудшье үмсынгоо малһаа эрхэ бэнэ налог доёнхо (недоимка) түлэжэ, нилээд ехэ мяха, хү, үндэгэ, ноһо суглуулжа тушааха зэргэтэй хаабза. Тэрэнэй хажуугаар үмсынгоо малда үбнэ сабшажа абаха аргагүй хэн. Хэн шамда тиимэ газар үгэхэб?

Оройдоол 5-6 жэлэй саана республика соо 500 мянган үхэр, 1,4 миллион хонид байгаа хаа, мүнөө тэдэнэйнь хахадыншье үлөөгүй.

Хэды иимэ хашалан гасалантайшье хаань, хүдоогэй зон хубингаа ажыхыда мал хэрээдэ баридаг лэ байгаа. Тэрэньшьегүй аргагүй бэлэй. Салин хүлһэндэ мүнэ абаха бэнэн, юугээ эдихэбши?

Колхоз, совхозуудшье адууна малаар яһала олон байгаа. Жэжээншье, манай Хэжээншье аймагай Могоохоной Мологовой нэрэмжэтэ багахан

колхоз 1940 гаран, мүн 50-яадшье онуудта адагынь 1000 һайса гаран үхэртэй, 400-500 адуутай, мүн олохон хонидтой, гахайтай байхан юм. Гансал гар хажуураар, морин косикаар, тармуураар хара хүлһөө гамнангүй үбнэ абажа, тэдэ малаа эдихэ тэжээлээр яһала хангадаг хэн. Үбнэ хурялгын үедэ сабшалан дээрэ нэгэшье трактор, машина харагдахагүй.

Хэды тигэбэшье зундаа Могоохоной хүнды, Гангата, Жэбхээхэн гэхэ мэргэ газарнуудта үбнэнэй тоо томногүй олон бухалнууд, хүринүүд бирайжа байхал даа. Харин мүнөө юун болоноб? Үбнэ хооһоонь хүнэхүрэнгүйбди, малажалһаа ашаг олзо абтанагүй гээд, республикын бүхи аймагуудай ажыхынууд үхэр, хонид, адуугаа жэл бүхэндэ хорооно.

Олон жэлэйнь саадатэхиинь яахамнайб, оройдоол 1990 ондонше республикын бүхи ажыхынуудта (үмсэнше оролоно) 560 мянга гаран үхэр, тэрэ тоодо 180 шахуу мянган үнээд, мүн 1, 493,5 мянган хонид, 266,2 мянган гахай, 76,5 мянган адуу морид харууһалагдажа байгаа бшуу. Тиихэдэ гүрэнэй болон хамтын ажыхынуудта тэрэ үедэ эбэртэ бодо мал 394 мянга гаран толгойдо хуруод байбал, мүнөө эцдэ үхэрүүдэйнь тоо 130 мянгандашье хүрэнгүй. Таряанадай болон хубиин ажыхынуудташье мал олон гэхын аргагүй, оройдоол 237 мянган толгой үхэрүүд тоологдоно. Мүн таба-зургаан жэлэй саана 1,5 миллиондо дүтэлжэ байхан хонин хүрэнгүй мүнөө бүхыдоо 500 мянгандашье хүрэхээ болёо.

Тээсгэн намар республикын зоотехническэ хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн дээрэ Хүдөө ажыхын болон эдэе хоолой министрствын мал ажалай таһагай начальник К.А. Албашев элдхэл хэхэдээ, 2000 он болотор бүхыдэнэ үхэрүүдэй тоо 435 мянганда, хонидоо - 600 мянганда хүргэхэ зорилго тусхай Программа соо хараалагданхай гэжэ хэлээ хэн.

А.М. Шевченко: "хүдоогэйхидэй мяха, хү үгөөгүйшье хаань, гүрэн ондоо тээһээ эдээ хоол асарха, гөрдөй зоние хооһодуулахгүй".

Гэбэшье, мүнөө ажыхынуудта адууна малай ямараар үсхэбэрлэгдэжэ, түл түрэгын хэр абтажа байһаарнь харахада, энэ хараа зорилгын тиимэ бэлэхэнээр бэлдүүлэгдэхэн

гүрэн ондоо тээһээ эдээ хоол хэрээдэшье асарха, зоние хооһодуулахгүй". Үцэхөөрөөшье һүүлэй жэлүүдтэ Америкын тахягай дальбарануудай гуя, элдэб түшенко, голландийн тоһон, хүнэй зүйлгэхэ мэтэ яһала эдбэг болонхой. Тээд тэдэн хэрэгшэй, ямар шанартай продукци юм, хэн мэдэхэб. Эдэгээр зоннай хоолойгоо гэжэгээд байжа шадаха гү? Хан даа.

Яруунын аймагай "Үлдэртэ" колхозой үннэн түрүүлэгшэ А.Д. Цыбикжанова нэгтэ зүблөөндэ үгэ хэлэхэдээ, "хүдөө ажыхыгаа, тэрэ тоодо малажалаа юундэ үргэнэ, харанагүй гэсэбиди? Ороһойнгоо хүн зоние өһөдын эдээ хоолоор найдамтайгаар хангангүй, хоол хилын саанахидга найдаад байхан гүрэн яанше холо ошохогүй, хэрэгшье тэдэнэй мэдэлдэ орохо, улам доройтохо", - гэжэ ханамжалаа бэлэй. Зүб лэ хэлээ.

Манай республикада хүн бүхэн жэлдээ, медицинын заабаряар 81 килограмм мяха хэрэглэхэ нормотой хаань, мүнөө тэрэн арай гэжэ 45 процентдэ хүрэнэ. Мүн жэлдээ 380 килограмм хү хэрэглэхэ нормотой хаа, мүнөө хүнүүднай тус бүридоо миил 180-200 килограмм лэ хү ууна. Олохон зон, илангаяа үбгэд, хүншэд, үхибүүд нара, жэлээр мяха, тоһо, зөөхэй нодондоонше харанагүй ха юм.

- Хуушанайнгаа гуримаар мал ажаллаа эрхилжэ холо ошохоёо болёобди. Энэ түрүүн үлүү ехэ гаргашагүй, дэлгүүрэй наймаанда ябасатай, найн шанартай, тааруу сөнтэй продукци үйлдбэрлөөл хаа, мүнөө сагта хүдөө ажыхы, тэрэ тоодо мал ажалынше заа-зааханаар хүл дээрээ гараха аргатай. Тиимээр адууна малайнаа үүлтэрэй бүридоо, харууна, тэжээлэй гуримые хубилгаха болонобди. - гэжэ республикын хүдөө ажыхы болон эдэе хоолой министр Б.Ц. Семёнов хэлэнэ.

үхэрнүүдые үсхэбэрлэхэ, буруу, хашарагуудые саг соонь шахажа, түргэн таргалуулаад, мяханда худалдаха болоно. Хонидоонше баһал гол түлээ нотагуудай эрхэ байдалда тааруу дилэнхидэ бэлнээридэ ябажа гарадаг шэрхи, шэрүүбгэр ноһотой болгохо шухала гэжэ тоологдоно.

Тигэбэшье адууна малайнаа харууна, тэжээлэе даншье хилээр болгожорхёо хаа, баһал гэдэмнай зундоо агаарһаа таргалха, хү шэмээ дэшлүүлэхгүй аабдаа. Ямаршье малда найн харууһан, эдбэг гэжээд хэрэгтэй. Эдэмнай хүнүүдтэ дуудыдахань мэдэжэ.

Тээд һүүлэй жэлүүдтэ хүдөөд адууна малай үсоон болохо бүринь тэдэнэй харууһанай муудажэ, тэжээлээр дугалдажа байхань гайхалтай агша. Үнөөхил урданай ехэ сабшалан, үргэн бэлнээр байна ха юм.

Гансал ушар шалтаганиинь юуб гэхэдэ, мал хаража, үбнэ сабшажа олохо юумэн үгы гээд, ондоо хэхэ ажалай үгышье хаань, хүдоогэй олохон залуушууд, шадалтай зон гүүртэ, фермэнүүдтэ, үбнэнэй бригада, звенонуудта хүдэлэхээ болишоо. Тэдэнэй зариман юунше хэнгүй зайгуулгана.

Хүдөөһөө ерээд, Улаан-Үдэ хотын үйлсэ хэмжэжэ, углуу суглуу мүргэжэ, балга архи уугаад аашалагдажа ябадаг залуушууд үсоон бэнэ агша. Иигээр байхада, хүдөө ажыхы оороо түргэн хүл дээрээ гараха, зоной эдихэ юумэ эдбэгжэхэ аал? Нотаг нуга дээрээ байгаад, эхэ эсэгэнэрэйгээ хэжэ байһан ажалье али аргаар үрэлжэлүүлээ, адууна малынь харалсажа байгаа хаань, өһөдыншье эдихэ, зониншье бага зэргэ хоолуудха юумэн абтаха хаабна. Мүнөө сагта ажал хүниие бэдэрхэ бэнэ, хүн оороо хэхэ хүдэлмэриее оложо, ажаמידарха аргаяа бэдэрхэ болоно бэнэ гү?

М. НАМЖИЛОВ, журналист.

Жэлэй ДУНГУУДЫЕ гаргахын урда ХАРЯАЛАНДО ХҮРЭБЭГҮЙ

Наяхан хүдөө ажыхын хамтын "Ильинск" предпринятиин директор И.Семёновтой уулзса хоорэддоо һэмди.

Үнгэржэ байһан жэлэйгээ ажалье шүүмжэ ёһоор харахаданай, б дээрээ хангаалга үйшгээ хүдэлжэ гараабди гэхэ. Мүнөө манда өһөдын хүдэлмэриндэ сал хульиень түлэхэ, электр элшэ хүсэ хэрэглэхэнэй тусоо соогоо хэхэ, эдэ жасануудта заагагүй оруу түлбэриее үгэхэ мүн тоосооноймнай сөдтэ үгэ.

Урид урьһаар абаһан миллиард түхэриг мүү бусаалгые 2000 он боло хойнолуулаа һэмди. Сал хүлһэнэй талаар аяар 1 миллион түхэригэй үр ороһойбди. Тихэдэн ма туншаһан продукциин ту ганшанье аймагайнай бол харин республикын мүн бү регионуудай олоо предпринятиинууд бидэ үритэй юм.

Гадна энэ хүндэ байдалаа үнөө нэгэ шалтаган гэхэ адууна малынь тэжээлээр хангаданагүй.

Тусхайлаа, энээн боложо, ажыхыда хү хааа эрид дооһолоо, малай шэнэ нэмээгүй. 1995 онойхиноо 460 центнерээр бата һүн хаа гэхэ гү, али мүнөө үнэ бүриһөө 1327 килограмм ба абаади байна. Энэнь айма бусад ажыхынуудайхы нилээд доогуур. Баргада байһа жэлдэ мал ажал аяар 700 мянган түхэри гаргатай гараа юм. Иихэ энэ халбарине саана эрхилхэнтэй хэрэгтэй гү, үгы гү гэхэн асуудал табид болёод байна. Ильинскийн наалин фермые хаада тус хооралдоон гарана. Унар юуб гэхэдэ, фермадэ үнээ бэлнээрхэ газар үгы. М го хон соо малайн байрнай байхада, оршон тойронхи оузарлана, муухай болго Иимэ болёод байхада эндык байрануудые хаа малынь Юговэй хү хааа фермадэ абаанаха гэхээ Тэдэн байран яһала бэлнээринше ои юм. Үгы хаа, Загарайн аймагайхидай түршэлье халат абажа, үгээ наалиндага хуаажа үгээ яахаб гэхэн дуралхал оруулагдана.

Байһна ондо ажыхы ороһотой ургамалнууд үргаса баһал бирайгүй бай Гэбэшье В.В. Хахалонай даа аренидэр хүдэлжэ энотой нуга сабшалан дээрһээ үр цогоо горитой сабшажа а Гансал манга баясуу халбаримнай гэхэдэ, огоро эдэ ургуулжа абаага боло Жэлшээбдэ, 30 гектар дээрэ 30.000 центнер хартаа суглуулжа абаабди. Мүн гев бүхэнһөө дунда зэргээр центнер гэхэ гү, али бүхы 12.550 центнер олоң хуряа. Ондоогоор хэлэбдэ, 25 гекта капуста, 10-10 гекта морхөө, свёкдо ургуулаа. Эдэмнай эсэртэ багал олзотой боложо гараа, - гэ И.Ф. Семёнов хэлэнэ.

Саашань мал ажал тушаа хэлэхэдэ, 1996 ондо ажыхын хамта 4600 шахуу центнер гү, али үнээн бүриһөө 1 килограмм һүн хаадаа. Абаа хүнэйгөө 3570 центнер гүрэндэ тушаажа, 1 милли 173 миллион түхэриг ажыхы жасада оруулаха түсэб дүүргэбэшье, мяха бага а Тэрэньшье гадна, хамнабар халбаринаа 846 миллион түхэригэй өдолой зүйлүүд үйлдбэрлэжэ, 150 кубом барилгын модо, 1000 кубом түлээ бэлдэжэ худалдаа байна. Ажыхы энэ үнгэрх байһна ондо 4 миллион түхэригэй продукци үйлдбэрлэхэ гэхэ гү, али ү жэлэйхыгээ 2 миллиард а продукци абахаар түсэблээ аад, тэрэнээ дүүргэ шадаагүй.

Н. ЮРЧЕ Прибайкальин аймаг.

Дэлгүүр: ажабайдал, ажал хэрэг

ХҮШЭРШЕ НААНЬ, ХҮДЭЛХЭЛ БОЛОНОБДИ

Октябрьска район республика соогоо томохон районуудай нэгэнинь болон. 1938 ондо тэрэ байгуулагдахан юм. Хүн зонийн тоо мүнөө 170 мянгада хүрэнхэй. Энэ промышленна 15, үйлэдбэрин 1000 гаран бага предприят, барилгын 35 организаци, мүн эмшээлгын 44 томо эмхи бни. Энэ район соёлой талаар баһал ехэ түб гэжэ тоологдоно. Нэрлэхэдэ, Буряадай эрдэмэй түб, 2 дээдэ хургуули—ВСГТУ, ВСГАКИ, Гүрэнэй ород

драмын театр, 4 техникум болон медицинскэ колледж, 8 училищи, 26 дунда хургуули, хүгжэмэй 3 хургуули оролсоно. Гадна энэмнай хүн зоний эгээл олоороо ажаһуудаг, ёһотойл гэр байрануудай район болон. Мүнөө үедэ Улаан-Үдэ хотын Октябрьска районие хүтэлбэрилжэ байһан гулваа Н.Ф.МИХАЛЁВТОЙ тээмэндэ уулзажа, хөөрэлдэһэн байнабди.

захираан оорынгоо урдахи үдэр бүрийн зорилгонуудыг хайшаншье гэжэ наань, бөөдүүхэл гэжэ оролдоно. —Тиихэдэ мүнөө үбэлэй хүйтэнэй хаһада районой олон тоото гэр байрануудыг дулаагаар хангаха эгээл харюусалгатай асуудалда хүржэ ерөбэбди. Энээн тушаа юун хэгдэжэ байнаб, ямар бэрхшээлүүд ушарнаб гэжэ хэлэжэ үгыт. —Энэмнай бүри үнгэрһэн намарһаа хойшо олоной наһаа зобоһон нилээд шууяатайханшье болоһон асуудал. Районой захиргаан үбэлдэ бэлдэлгын асуудалнуудыг саг үргэлжын хиналта дор абажа, һеделн бүхэндэ штабай заседани үнгэргэжэ байгаа. Мүнөөнь энэндэ анхарал һуладхагданагүй. Дулаа үгэдэг б-дахи магистральн барилгын ябасыг ходо хаража, Тээрмын комбинатдахи һууриной гэрнуудыг ТЭЦ-2-һоо дулаа оруулха, мүн ТЭЦ-1-һээ дулаа абажа, бусад магистральнуудар дамжуулха гэхэ мэтэ гол шухала зорилгонуудта бүхы анхараһаа хандуулаабди. Тиигэжэ тэдэнэй ехэнхинь хүсэндөө хүргэгдэ. Нэг гүрүүн дулаа үгэдэг бүхы котельнүүд намартаа сөөбэрлэгдээ, досоохинь угаагдаа, хаалтануудын шалгагдаа, зайн галай хүсөөр хүдэлгэгдэдэг агрегадууд заһабарилгадаа. Халуун дулаан уһантай ябадаг муудаһан сорго, хоолойнууд нэлэгдээ. Эдэ бүхы хэмжээ ябуулагануудай саг соогоо хэгдэһэнэй, нариг хиналтын тогтоогдоһоной ашаар гэр байрануудта дулаан, халуун уһан хараалагдаһан болзор соогоо оруулагдаа. Гэбэнье нариг гэр байрануудта болон объектнуудта дулаан саг соогоо оруулагдаагүй байһан ушарнье бии. Илангаяа мүнэ зөөрийн үгы

дээрһээ үбэлдөө гэр байрануудта дулаа оруулха хүдэлмэри ехээр унжагайруулагдаа. Энээнһээ боложо Захьяновагай, Терешковагай, Мокровой, Жердөвэй үйлсөнүүдтэхи дулаа үргэлгын участогуудай т ү х е р э л г э н ү ү д заһабарилгадаагүй үлөө. Эдэ бүгэдэдэ 29 миллиард түхэриг ашаглагдаха ёһотой аад, оройдоол 10 миллиардны ашаглагдаа. Үнөөхил мүнээнэй үгыдээрһээ мяханай комбинат шадархи һууриной гэрнуудыг дулаагаар хангаха асуудалай шийдхэгдэхинь хэсүү болонхой. Эндэ ямарнье заһабарилга хэгдэжэ. —Үшөө нэгэ эгээл "хүндүүхэй" асуудал болохо—хүн зоний социальна хамгаалга тухай юу хэлэхэ байнат? —Мүнгэнэйн саг соогоо үгтөөгүй дээрһээ пенсионернуудай, мүн бусадшье тэдхэмжэ абадаг зоний социальн-экономическа байдал улам хүндэ боложо байна. Ондоо ямарнье ашаг олзгүй, тулюур байдалтай үбгэд, хүгшэд, бусад зон мүнээнэйн хаһа болзортоо үгтэхэгүйдэнь, яахыншье аргагүй болон. Энэндээрһээ районой пенсионно таһагта хандалга, гомдол олоор орон. Ядахадаа пенсионернуудай 50 процентнь тэдхэмжээ авансаар абаха баатай болоһон тухайгаа мэдүүгэ баряа. "Ветеранууд тухай" хуулиие бөөлүүлхэ талаар пенсионно таһаг нилээд ехэ хүдэлмэри ябуулаха ёһотой аад, мүнээнэй үгы дээрһээ пенси олгохо, саарһа суглуулжа абаха, үнэмшэлгэ үгэхэ гэхэ мэтээр лэ ажалаа хизаарлаха баатай болон. Тэршээлэн пенсиин мүнээнэй түлөө үбгэд, хүгшэдтэ магазинуудар дамжуулжа, эдэе хоол, эд хэргэсэл үгэхэ гэшэнь хэсүү болонхой. Район соо

оройдоол 1 магазин (Трубочеевэй үйлсөөр, 144-дэхи гэртэ) хүдэлнэ. Социальна асуудал гэгэнимнай ехэ аабдаа. Гансашье үндэр наһатай шуулые хамгаалха, хараха бэшэ, арадай эрдэм һуралсалай, элүүр энхые хамгаалгын, соёлой, худалдаа наймаанай хангалгын асуудалнууд оролсоно. Районой захиргаан эдэ бүгэдые баһал анхаралһаа алдаха ёһогүй. —Мүнөө олон нараар салингаа абаагүй багшанар, медицинаын хүдэлмэрилэгшэд буһалгаална, ажалаа зогсооно. Тиихэдэнь районой захиргаан юу хэхэ болоноб? —Энэ талаар байдал тон хүндэ. Аяар 4-5 нара, үэрээнһээ дээшэ саг соо салингаа абаагүй зоний буһалгаалханшье буруугүй. Район соо бүхы хургуулинуудай багшанар буһалгаалжа, аяар 22 мянган һурагшад хэшээлдэ ябаха

"Буряад үнэнэй" 75 жэлэй ойдо БАЯСУУЛЖАЛ БАЙНАЙ

Аяар олон эдэ үнгэрһэн жэлүүдые ухаан бодолдоо эрьюулэн наһаад үзэхэдэ, "Буряад үнэн" газетэ 75 жэл соо республикынгаа экономикые, соёл болбосоролые, эрдэм гэгээрэлые, арад зоний ажабайдалые хүгжөөлсөхэ, шэнэ байдал байгуулаасаха хэрэгтэ өөрын бага бэшэ хубита оруулаа, мүнөөшье оруулжа байна. Газетэ гэшээмнай гансал түүхэдэ орохо, ороһон юумые бэшэнэ бэшэ, үдэр бүрийн ажал хэрэг, зоний ажабайдалда, наһал бодолдо нүлөө үзүүддэг ха юм. Жэшээнь, газетэдэ толилогдодог шог ёгто материалнууд—Алсагар Мархайһаа эхилээд, удаан Будамшуву, Сэсэн Сэнгэ хүрэтэрөө олон жэлдэ хурдан хурса гуурһанай шүүмжэлэл элдэб дутуу дундануудые, нийтын ажабайдалда һаад хэжэ байһан юумэнүүдые усадхалсаха талаар бага бэшэ аша үртэй байгаал даа. Энэ газетэ олохон уран зохёолшодые ургуулха, хүмүүжүүлэхэ, үргэн харгыда гаргаха, искусствын, уран һайханай хүгжэлтэ өөдөн үргэхэ, буряад хэлэ баяжуулха, сөөбэр байлгаха хэрэгтэшье сэгнэшэгүй ажал ябуулаа. Алишье үелн артистнар, дуушад, композиторнууд, уран зураашад, "Үнэнэдэ" үлгүүдүүлжэ, урган гаранаһаа арсахагүй ёһотой. Хүдөө шотагуудай үбгэд, хүгшэд, дайнай болон ажалай ветеранууд тухай хэзээдэшье газетэ бэшэжэл байгаа. Мүнөөшье бэшэнэ. Тиимэһээ хүдөөгэй наһатайшуул шотаг соогоо эгээл түрүүлэн "Буряад үнэн" газетэ захира, ушана. Энэ һайшаалтай хэрэгтэ саашадаа мартангүй, тэдэнэр газетэе захиһаар, уншаһаар байһай гэжэ хүсэхөөр. Түгэхээдөө иимэ үгэнүүдые түрээрхээ хананаб. Түүхэдэ ороһон түрүү хонишон Доржиева, Тогмитова, Сангадиева, Рабаев болон бусадтай Толотомо нэрэ солые бадаруулаа. Дүй дүршэлыень дүүрэн нэбтэрүүлээ. Батышев, Санжанов луговоуудай Тала сабшалан һайжаруулахда, Тэмсэл болгон дэлгэрүүлээ. Жалсанова, Гармаева һаалишадай Жагсаалда илахадынь магтаа. Үбэлэй һүниин утада Үбгэд хүгшэд хамтаран, "Үнэн" газетэе уншана. Хэлэнэйн баяниие дэлгээжэ, Үри хүүгэдтэ дамжуулна. Далан табан наһаартнай Танаа амаршалнабди. Хүдөө айлые хужарлуулдаг, Бүлэ бүхэниие баясуулдаг, "Буряад үнэн" газетэмнай. Вл. БАТОРОВ, олон жэлэй уншагша.

"Земля мужоршибирская" газетын байгуулагдахаар 65

жэлэй ойдо

Түгнэйн талыг түхэрээлүүлэн гэхээр гүйлгэхэ саг хэды гарааб даа...

Илангаяа хүдөө ажахын халуун хаһын - хабарай тарилгын, нооһо хайшалалгын, үбһэ хуряалгын үенүүдые саг соонь гүйсэд дүүрэнээр харуулхын тула эмээл морёоршые, ябагааршые яба гэмэ болошодог. Илангаяа мүнөө, шэнгэн түлишын дутагдадаг сагта. Гуша гаран жэл соо аймагай газетын корреспондентээр, таһагые даагшаар хүдэлхэ зуураа Василий Раднаевич ажалдаа

Түгнэйн талын түүхэ согсолһоор лэ

тоти, юнтой... дүтөөр харисадаг журналист болоһон ааб даа.

Журналист бүхэн газетэд өөрын замаар, өөрын зүргөөр өрөдөг гэшнэ. "Эрдэм" совхозой комсомолой комитетдэй секретаряар хүдэлжэ байхадаа, Василий Ширдармаев түрүүшынгээ мэдээлэлүүдые газетэдэ эльгэжэ эхилһэн юм. 1965 оной апрель һарада аймагай редакцияда хүдэлмэришэн болон хүдөө бэшэгшэдэй зүблөөн боложо, эндэ тэрэ хабаадалсаа бэлэй. Тэрэ үедэ "Буряад үнэн" газетын тусхайта корреспондентээр хүдэлжэ байһан Будажаб Дымбрылов, комсомолой эдэбхитэн Антониана Денисова гээд хоорондоо танилсаһанаа мартадаггүй. Газетын редактор байһан Г.Я.Щепин Василий Ширдармаевые онсо оббөржө, сугларһан зон сооһоо ажалда уржа бэлэй. Иигэжэ Худай шотаһаа урган гараһан эдэбхитэн газетэтэй хуби заяагаа холбоо һэн.

Ород, буряад дээршье тордиһогүй жэгдээр бэшэдэг зон тиймэшые олон бэһнэ. Эндэ ямар нэгэн шюуса бии гү? гэжэ асууба.

Боомдо 3 класс дүүргэдэ. Сутайда, Хара-Шэбэртэ нураһан хүм. Үбгэн абамни ород хэлэндэ намаяа һайса нургаха хүсэлтэй һэн. Республикын 1-дхи интернат нургуулида 8-дахи классһаа 10-дахи хүрэтэр нурааб. Буряад хэлэ, литературын багша Хандама Дугаровна Дамдиновада заалгахадаа, буряад хэлэнэй талаар энээнэй урда алдаһанаа тэхэрюулээ бэлэйб. Ород хэлэ, литературын багша Дмитрий Петрович Егоровой хэшээлнүүдые огто мартахагүйб, иигэжэ хоёр хэлэмни жэгдэлэгдэһэн юм, гэжэ Василий Раднаевич харюусаба.

Нэгэл газартаа удаан хүдэлһэн корреспондент аймагайнгаа ажахынүүдые, түрүүшүүдые тоо, баримтануудһаа эхилээд, өөрынгөө табан хурганһаа өөрэгүй мэдэдэг болоһонины гайхалгүй. Бата, тодо мэдэсэтэй байхадаа, саг дары мэдээсэлнүүдые шые бүридхэхэдэ, хуу үндэһэтэй амар ха юм.

Хүдөө ажахыдамнай шэнэ хубилалтануудһаа урид 12 ажахы бии һэн. 7 колхоз, 5 совхоз. Габыята хүнүүдээшье хурга даран тооломоор ааб даа. Социалист Ажалай түрүүшын Герой - "Эрдэм" совхозой хонишон Балдама Тугжиевна Доржиева, "Коммунизм" колхозой механизатор Пантелеймон Петрович Челноков, "Искра" колхозой түрүүлэгшэ Ефим Васильевич Иванов - нэрэтэй солотой зон даа. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ Анатолий Петрович Калашниковые тракторна бригадын үчтчик ябаха саһаань мэдэхэб. Мүн "Эрдэм" совхозой директор Владимир Яковлевич Калашников СССР-эй Верховно Советдэй депутат ябаа һэмнай, - гээд, Ленинэй орденго механизаторнуудые, малшадые саашан нэрлэн дурдаа һэн.

Эдэ суутай хүнүүдэй намтарай, ажаябадалай аймагай газетэтэй сэхэ холбоотой байһанины ойлгосотой. Василий Раднаевич хүдөө ажахыда шалгарһан зоноо газетэ соогоо харуулаад, хизаарладаггүй, хүн зонтой уулзахадань, хажуудань ябалсажа, зүбшэл, заабаряараа туһалжа, сэдхэлэй дэмжэлгэ үзүүлжэ ябадаг. Манай нүхэр соморхон, өөр тухайгаа дурдаха дурагүй, уг заншалаа үргэлжэлүүлэн хүдэлжэ байһан мүнөөнэй залуу хүтэлбэрилэгшэд тушаа хөөрөөгөө шэглүүлнэ. Аха дүүнэр Николай, Юрий Петровууд нэжээд нэжээд ажахы урагшатай голгойлдог юм. Хүдөө ажахын "Нарһата" ажахые эхэнэр хүтэлбэрилэгшэ

Г.Д.Дабаява бэрхээр ударидаһан. "Муу саг ерээ гээд, мухаршэбэрэйхид мухардахагүй, малша, таряаша суугаа алдахагүй" гээд, үнинэй журналист шотагайхидайнгаа хүр хүдэе үргэһэн тобишолол хэнэ. Шотаг голдоо, шотаг зондоо эльгээрээ татасатай, халуун хандасатай хүн гэжэ элила даа.

Василий Раднаевич далаад онуудаар "Буряад үнэн" газетэдэ жэл шахуу хүдэлһэн юм. Б.А.Гыльков таһагые даагша байгаа. Теэд байрагүйдэхэдөө, һөөргөө шотагаа бусаа һэн. "Шотагай татаса шангал гэшнэ ха. "Буряад үнэндэ" нилээн нураһалса гараһан үе байха. Мүнөө болотор ажаллажа байһан Мижит-Цырен Дарижапович Намжиловтай, Владимир Доржиевич Жигжитовтэй хүдэлөө бэлэйб. Харин аймагайнгаа редакцияда Лубсан-Дондок Будаевич Гомбоевтой, Максим Дулмаевич Цыреновтэй суг ажаллааб", - гэжэ Василий Раднаевич хөөрэнэ.

Мүнөө хаа-яагүй аймагуудай буряад хэблэлэй һонинууд тэдхэгдэхэ мүнүггүй дээрэһээ хаагдажа байна. Харин мухаршэбэрэйхид, нэн түрүүлэн В.Р.Ширдармаев "Түгнэйн толон" гэхэн һонин гаргадаг болоо һаа гэхэн найдалтай. Дэмбэрэлтэй энэ хүсэлһы бэелһэй даа.

Эдэ үдэрнүүдтэ "Земля мужоршибирская" газетын байгуулагдаһаар 65 жэлэй ой гүйсэбэ. Газетын редактор Н.В.Карловагай, Т.Г.Щепинагай, Л.А.Луговскойн гар табилгатай материалнуудай хажууда манай нүхэр В.Р.Ширдармаевтай бата гуурһан дорноһоо бата мүнүүд мүнцэлэн гараһаар, Түгнэйн талын түүхэ согсолһоор лэ.

Бэе хүнгэн, бодол сарюун, "Буряад үнэндөө" бурьялама һонинуудые дуулгажальыт даа гээд Василий Раднаевичтаа үгэн зүрхэнһөө хүсэнэбди.

Галина ДАШЕЕВА. М.ШАНТАКОВОЙ фото.

Буряад Республикын Президентын ЗАРЛИГ

Хүдөө ажахын продукция үйлэдбэрилэгшэдые болон эдэе хоолой ба болбосоруулгын промышленностийн предпритинуудые дэмжэхэ талаар хэмжээнүүд тухай

Хүдөө ажахын продукция үйлэдбэрилэгшэдые, эдэе хоолой болбосоруулгын промышленностийн предпритинуудые дэмжэ болон эдэе хоолой зүйлүүдые үйлэдбэрилгэһөө, мүн худалдалга республикын бюджеттэ налог суглуулгы гүйсэдөөр ханга зорилготойгоор иигэжэ тогтооноб:

1. 1997 оной январин 1 болотор Буряад Республикын газар дээрэ колбасагай зүйлнүүдые, мяханай консервонуудые, натураль болон хайлуулһан сырнүүдые, кондитерска зүйлнүүдые (пли шоколад ба һунаагдадаг печениһээ гадна), пиво, һэрюун удануу, гадаадаһаа оруулалгын хэмжээнүүдые Буряад Республикын Хүдөө ажахын ба эдэе хоолой талаар министерство (Б.Ц. Семёнов) Буряад Республикын Худалдаа наймаанай талаар гүрэнэй комитет (В.Ц. Дамбаин) хамта тодорхойло.

2. Предприти бүхэнөөр тэдэнэй тогтууртай ажал хангах тула продукция үйлэдбэрилгын хэмжээнэ тодорхойло, Худалдаа наймаанай талаар гүрэнэй комитетдэй (В.Ц. Дамбаин) хабаадалгатайгаар предпритинууд хэрэгтэй хэмжээндэ дээрэ заагдаһан эдэе хоолой зүйлнүүдые түрүүшын ээлжэндэ худалдалга худалдаа наймаанай организацинуудтай хэлсээ баталха.

3. Республикада оруулагдадаг эдэе хоолой зүйлнүүдэй хэмжээнэ хойноһоо хиналта бэелүүлгые шангадхаха зорилготойгоор Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдэе хоолой талаар министерствэдэ (Б.Ц. Семёнов) Худалдаа наймаанай талаар гүрэнэй комитетдэй (В.Ц. Дамбаин) хамта 1997 оной январин 1 болотор республикада асарагдадаг эдэе хоолой продуктнуудта декларация болон лицензи үгэлгын гурим баталхыень Буряад Республикын Правительствата оруулаха.

4. Хүнэй ами бээдэ, эрхэтэдэй эд зөөридэ болон оршон тойрог байгааида аюулгүй байһыень баталһан Буряад Республикын сертификациин талаар зургаануудай, тэрэ тоодо, стандартизациин метрологиин ба сертификациин талаар Буряадай гүбэй, продукция шанар туршалгын Буряадай гүбэй, мүн Буряад Республикын Худалдаа-наймаанай промышленна палатын үгэлгэн зохиолдог гэршэлгэгүй (сертификат), мүн заабол сертификацида оруулагдаг эдэе хоолой зүйлнүүдые Буряад Республикын газар дээрэ худалдалга болоулаха.

Гадаадаһаа оруулагдадаг эдэе хоолой зүйлнүүдэй гигиеническэ сэгнэлтые Буряад Республикын Гүрэнэй санитарно-эпидемиологическа хиналтын гүбэй гигиеническэ сертификацида баталха.

5. Эдэе хоолой ба болбосоруулгын промышленностийн предпритинууд тус Зарлигай 1-дхи пунктда заагдаһан продукция онтово-худалдалгын сэгнүүдыень Буряад Республикын Экономикын министрствын дэргэдэхэ сэнгүүдэй талаар комитетдэй зохиолдог.

6. Буряад Республикын Экономикын министрство (Н.И.Атанов), Буряад Республикын Финансын министрство (Г.В.Шалькова) Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдэе хоолой талаар министрствын дурадхалаар удаадахи арга боломжыень харгалзуулахэ:

- республикын болбосоруулгын предпритинуудые дэмжэ зорилготойгоор тус Зарлигай 1-дхи пунктда тоологдоһон шотаг үйлэдбэрийн продукция худалдадаг наймаанай организацинуудта ородог налогуудай зарим хубиынь тэдэнэй үйлэдбэрийн хүгжөөлгэдэ, түүхэй эд худалдан абалгада шэглүүлхэ;

- дээрэ тоологдоһон продукция худалдадаг тусжэ мэргэжүүлэгдэһэн магазинуудта налог түлээлгын талаар хүнгэлэлтэнүүдые олгохо;

7. Республикын эдэе хоолой ба болбосоруулгын предпритинуудһаа абтаһан продукция түлөө түдбэрийн соонь оруулаагүй байһанайнь түлөө рознично аргаар наймаа хэрхыень баталһан лицензиынь болоулаха арга Улаан-Үдэ хотын шотагай өөһэдэн хүтэлбэрийн зургаан болон республикын районнуудай захиргаанай хүтэлбэрилэгшэд хаража үзэхэ.

8. Хойто-Байгалай, Муйскын ба Баунтын аймагуудай газарнууд тус Зарлиг дэлгэрүүлэгдэнэгүй гэжэ тогтоохо.

9. Хэблэгдэһэн үдэрһөө тус Зарлиг хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент А.В.Потапов

Улаан-Үдэ хот, Правительствоын байшан. 1996 оной декабриин 9.

ЯАХА БОЛОНОБ?

Хойто-Байгалай ангуушад-олзоборилгошодто һүүдэ жэлнүүдтэ агнуурийн хаһа улам ороо боложо байна. Ноябрь һара дүүрээд, мүнөө декабрь үнгэрхэнь.

Агнуурийн холын хүбшэ газарта урдань имагтал агаараа нийдэжэ ошодог ангуушад транспортын түлбэрийн гайта үнэтэй болоходонь, тийшээ хүрэхэ гэшшэ угаа хүшэр болоо. Жэшэнь, мүнөө "Ми-8" түхэлэй вертоледоор нэгэ час туршада нийдэхэдэ, аяар 2-3 миллион түхэриг түлээ ушартай юм.

Харин "Чан", "Левая Мама" ба "Мини" гэжэ эгээл холын агнуурийн газарнуудта нийдэжэ ошоод, һөөргөө бусахын тула хамта 3-4 час хэрэгтэй.

Кичерэ, Холодная, Дээдэ-Ангар болон бусад дүтын газарта ошожо агнуури хэдэг ангуушад эгээл мүнөө үедэ шүүдэ гараба. Теэд дүгэ олзлого ан амитад баһал улам хэсэ боложол байна бшуу. Тийхэдэнь гол түлээ агнуури хэһэ олзоороо хоолойгоо тэжээдэг зон хайһан гэхэ болоноб?

ХҮХЭ МОНГОЛОЙ ХҮХЭ ТУГ

УРИД ХЭЛЭГДЭЖЭ ҮГЭ. ОРШОЛ

Энэ мүнөө уншагдай анхарада дурагдадан "Хүхэ монголой хүхэ туг" гэхэн Чингис хаанай үеын байдал зураглан харуулан түүхэтэ туужа 1920-бод онуудаар монгол хэлэн дээрэ хэблэгдэн гаргагдаад, монгол угсаатанай дунда ехэ баяртайгаар угтагдан, үбгэн залуушье, бурагдад оюуганишье ехэтэ һонирхуулан юм. Тон хэды ондо, хэды хэлэгээр, хаана хэблэгдэн бэ гэжэ үнэн годо харюу гэгжэ аргагүй байна. Энэ номоор һонирхоһон, тэрэни мүнөө үеын уншагдада мэдээжэ болгохо гэхэн ушар иимэ. Би арбаад наһатай байхадаа "Хүхэ туг" гэхэн ород хэлэн дээрэ хэблэгдэн ном миний эсэгэ—Доржи Гомбоевич Гомбоин гэгшын суглуулһан номой сан (библиотека) сооһоо оложо, ехэ һонирхон уншаа бэлэйб. Теэд олон жэл соо гар дамжаа, тийхын хажуугаар хорюултай энэ ном удархай таһархай, ехэнхи газартаа хуудануудын дутуу, хаягдаһан дээрнэ, номой удхые ойгоошье наа, ехэнхи газарын ехэ ойлогдонгүй үлэһэн юм.

Оюутан байха сарһаа хойшо монгол угсаатанай түүхээр, илангаяа Ехэ хаан (император) Чингисэй үеэр һонирходог боложо, "Хүхэ тугай" монгол эхые олохо эрмэлзэл намай эзлэһэн юм. Бага сага хуушан монгол үзэг шудалжа, 1970-аад онуудаар Буряадай эрдэм ухаанай түб, тэрэнэй нийтын шэнжэлхэ ухаанай институтай (Институт общественных наук) энэдхэтэ бэдэй анагааха ухаанай тулгуур бэлтгэ шэнжэлхэ сектортэ (сектор историкомедицины индотибетской медицины) ажаллажэ байхадаа, хуушанай эрдэмт ламанарта, илангаяа Лодой Ямпилов, Батомунко-ламбатай, Жимба-ламбагайн арта заалгуулжа, хуушан монгодо яһала һураа бэлэйб. Эгээл энэ үедэ манай буряадай элитэ эрдэмтэ Бимба Доржиевич Цыбиковтэй танилсаха талаан намда хүртэһэн бэлэй. Тийхэдэ

энэ түүхын эрдэмтэ, буряад арадайнгаа түдөө хашалан, мүрдэлгэ үзэһэн эрэлхэг зоригтой, оюун түгэдэр хүндэ монгол хэлэн дээрэ хэблэгдэн "Хүхэ монголой хүхэ туг" байна гэжэ мэдээд, Бимба Доржиевичта оёрынгоо үнийгэй хадагалжа ябаһан зорилгоёо

ГОМБОИН ЧИНГИС ДОРЖИЕВИЧ 1934 ондо Арын Буряадай автономито округто багшын бүлэгтэ түрэхэн байна. 1958 ондо Москвагай Ленинэй нэрэмжэтэ багшын дээдэ һургуули дүүргээд, Улаан-Үдэ

хэлэ бэлэйб. Элитэ эрдэмтэн миний зорилгы ехэтэ оогшоон абажа, монгол эхэлэнь сэхэ буряад хэлэн дээрэ оршуулаха, мүн баһа һооргөн ород хэлэн дээрэ болгохо оролдолгы дэмжэн, хуушан монгол эхэншье намда ажаллахемни үлэһэн түүхэтэй.

Харин энэ ном францыз уран зохёолшо Каени гэжэ хүн XIX зуун жэлэй һүүд багаар зохёон хэблэгдэ гаргаһан юм. Тухайлхада энэ францыз оорынгоо яһанай эрдэмтэ Д.Оссон гэгшын түүхэтэ зохёолнууд дээрэ мүн баһа Рашид-ад-Динэй, бэлэһиһе араб хэлэн дээрэ мэдээжэ тулгуур бэлтгүүдтэ үндэһэлэн зохёолон байһаншуу. "Хүхэ тугые" энэ зуун жэлэй эхин багаар ородой

зохёолшо Гармстрем ород хэлэн дээрэ найруулан оршуулжа, хэблэгдэ гаргаһан юм. Хэды ондо хэблэгдэн бэ гэжэ годо хэлэхын аргагүй. "Ягь" үзэг хэрэглэһиһе, мүн баһа бэлэһиһе онсо маягынь хараад байхада, хубисхалай урдатгэ хэблэгдэн гэжэ тухайлмаар. Эгээл энэ

ерэжэ, "Бурят-Монгольская Правда" һониндо, "Байгалай толон" сэтгүүлдэ ажаллажа эхилээ. Эгээл гэрэ үедэ Чингис Доржиевич уран зохёолой орёо, хүнгэн бэлэ харгыда гаража, түрүүшынгээ шүлэг, үгүүлэлнүүдээ толилуулжа захалһан. Тэрэ үедэ шүлэгшэ ород, буряад хэлэн дээрэ зохёолнуудаа бэлэдэг байгаһиһе наа, ехэнхидэ түрэл буряад хэлэн дээрэ шүлэг, үгүүлэлнүүдые бэлэдэг, толилдог юм лэн.

Ч.Гомбоинай түрүүшын шүлэгүүдэйнь суглуулбари "Талын түүдэгүүд" гэхэн ном Буряадай номой хэблэлээр гараа лэн. Мүн баһа шүлэгүүдынь "Буряад шүлэгтэй дээжэ" гэхэн антологидо толилогдонхой, "залуушуулай суглуулбаринууд соо оруулагдаһан байна. Ородһоо оуряад хэлэн дээрэ,

хэблэгдэн ном суута эрдэмтэн, зүүн үеэй монгол язгууртанай түүхэ шэнжэлхэ хэрэгтэ айхабтар ехэ габыяатай Цыбен Жамцарано жэнхэн монгол хэлэн дээрэ найруулан оршуулжа, 1924 ондо шивсэл хүрэнгэ хэблэн гаргаһан юм.

Бимба Доржиевичтай хэлэгээр, Цыбен Жамцарано францыз хэлэ мэдэгдэг байһан (Цыбиков-туай суута эрдэмтэнэй танил, харилсаатай байһан), тиймһээ францыз эхэ-номтойнь, сасуулан оршуулаһиһе байжа магадгүй. Монгол хэлэн дээрэ зохёолдон гар бэлтгүүд, мүн хэблэгдэн номуудын зохёолнын түгэхэд, тобишолол гэхэдэ хамаагүй, хаана, хэдыдэ, ямар зорилгоор гү, али ушараар зохёолдон

тухай хэлэгдэг. Энэ түгэхэд бэлэһиһе эрдэмэй ёһоор хадаа "колофон" гэжэ нэрлэдэг юм. Цыбен Жамцарано түгэхэд колофондоо ингэжэ бэлэһэнэ:

"Энэ Хүхэ туг" гэдэг түүхые, анханда францыз хэлэн дээрэ хэблэгдэн зохёолые, Россин зохёолшо Гармстрем ород хэлэн

буряадаа ородто оршуулһын хэрэг яһала амжалтатай шудалһан, мэдээжэ буряад зохёолшод: Даширабдан Батожабайн, Дондок Улзытуевай, Цыденжан Жимбиевай зохёолнуудые ород хэлэн дээрэ сэхэ оршуулга хэлэн байна. Мүн аха дүү монгол зохёолшоһой бүтээлнүүдые ород, буряад хэлэндэ оршуулааг.

Чингис Доржиевич республикын бэлгитэй сэтгүүлшэдэй нэгэн, уран зохёолой хүгжэлтэдэ, газетэ, журналнуудай һалбаралда оёрынгоо хубитые яһала оруулаһан. Россин сэтгүүлшэдэй холбооной гэгшүүн "Буряад Республикын соёлой габыяата хүдэлмэриэлгэнэ" гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн. Мүнөө "Правда Бурятия" сонинной соёл, һургуули, эрдэмэй таһагые даана.

дээрэ оршуулжа, һургуулин оюутада уншахадаһы, һонирхолтон байха гэжэ ном болгон хэблэжэ гаргаһан байна. Монгол олон аймагуудай (монгол угсаатанай) уншан нойрһоо һэрһон мэтэ эрдэм соёл дөрө нэгэдэн дайнаха ябадал гүлэгдүдэа гэгшэ. Эртэ урда сагтахи элинсэг хулинсагуудайнхтай түүхээр һонирхохо зон байха ёһотой гэжэ хараалаад, буряад Жамсаранай хүүбүүн Цыбен гэгшэ ородһоо монгол хэлэн дээрэ оршуулан хэблэгдэ гаргабад.

Хэзээ имагта шажан дэгээрэ, амитан амар жаргал олохо болтогой!"

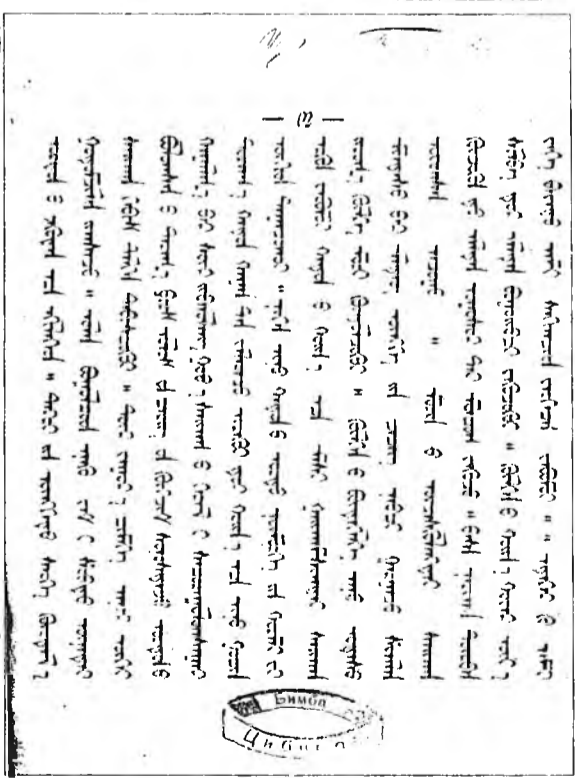
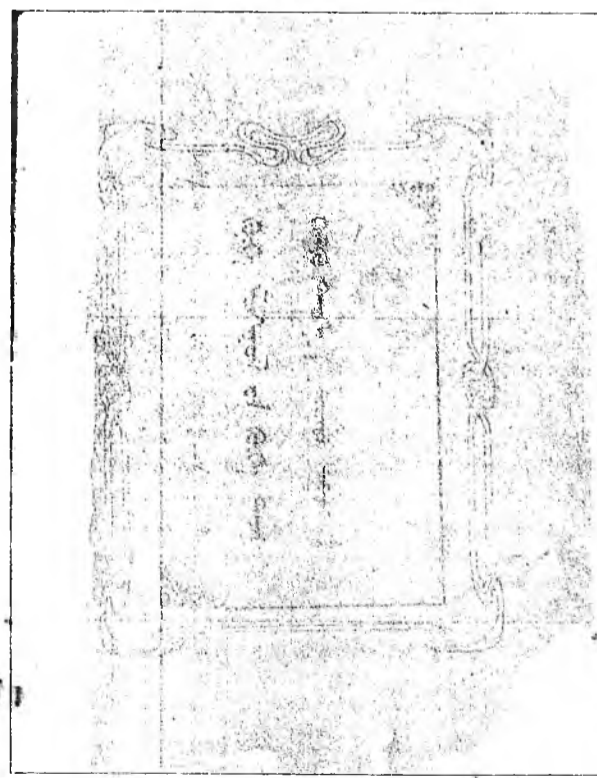
Мүнөөшье элинсэг хулинсагуудайнгаа түүхээр

һонирхохо зон үсоон бэлэ мэдэрэг, Цыбен Жамцаран үгые мүн лэ дагтан, 17 жаранай Хулгана жэлэй най эсрэй, үблэй эхин һаран хуушан монголһоо бү хэлэн дээрэ, мүн баһа хажуугаарнь ород болг ороддон найруулан зохё монгол-буряад сагаан хүүбүүн Чингис Гомбоин Оршол үгэдөө үшөө хэ габла:

Энэ "Хүхэ монголой хүхэ оршуулан найруулда туһалһан миний хайрада хуушанай багша ябаһан, м хэлэ һайн мэдэхэ Сэн Юндуновада баяр баяса хүргэнэб. Мүн баһа Б Доржиевич Цыбиковтэ ажалдамни туһа хүргэһэн намда найдадаг байһан хүгэдэн дохижо, хүсэн түгэ оюун ухаань ехэтэ сэгнэ мэдүүлнэб! Оршуулахадаа таарха газартань мүнөө мартагдан алдагдаһан, анха жэнхэни монгол-бур үгэнүүдые тэрэ занһань гэжэ оролдоһон байнаб. Т ябаһиһе мүнөө үеын бу хэлэн дээрэ оршуу үнэн зүрхэнһөө оролд "Хүхэ тугай" хуудануу түүхээр мэдээжэ баатарнуу нарые имагтал маягаар (транскрип бэлэһэн байнаб. Ха Цыбен Жамцарано оршуу найруулагдаа жэнх монголһоор гэдэһиһе нэрэ Жэһээдэл—Жана (ород Ажани), Бооржи-ба (ородоор Боорчу), Ехэ ас Ехэ ооо—Хоогчи (ород Гекчи али Кочочу), Эгээл (ородоор Эгильманки). Түр мэдээжэ Тэб-гэгшэри гэгэ Жамцараноготой оршуу найруулагда мүн баһа Ехээл Ехэ ооо гэжэ нэрлэгдэнэ гэжэ гүг ородоор намыа бо Таарамжатай газартань занһань үдөө бэлэб. Бэ бэлэ ажаллаһан тайлабарно зохихо-таараха газарт гэмдэгдээд.

"Хүхэ туг"—францыз хэлэн дээрэ эгэл шимэ нэрэ юм,—Цыбен Жамцаран найруулга оршуулагдаа "Хүхэ монголой хүхэ туг" гэхэн биһиһе энэ нарые зан Жамцарано гуайнхяар үлээ

Ч.ГОМБО

(Үргэлжэлэл. Эхининь 1-дэхи шуурга).
—Аба минуу-аа, эдэ зараса-богоолнуудаар сугябажа, сагаан азарга бэдэрэлсэхыемни зүбшөөһыг?—гэхэдэнь, арбан таба наһа гүйсэжэ ябаһан, урин сэдэр шарайтай, шодондоо галтай түрэнэн эдир хүүбүүгэ Эктельмэг урин шодоор шэртэн хараба. Эрын зориг, залуу

наһанай омог, ерээдүйн баатарай тэмдэг гансага эли тодоор харагдахадал гээд, Эктельмэг эзэнэй оорын залуугай ябадал ойндон орожо, хүүбүүнэйнгээ мүр дээрэ гараа табин, зүбшөөһэнэй тэмдэг болгон толгойгоо дохибо.
Зүбшөөл абаһан хүүбүүн зүтгүй баярлабанье, тэрэнэ зондо харуулахагые оролдон, юрэл

миһэрэгээн, эсэгэдэ баяс халан хүргөөд, эжытээс, аха дүүтээс хахасаха гэжэ дөрө дохихо гэхэдэнь, арбан гурба хүрэгжэ ябаһан, ахатаа бага наһанһаа суг наадажа үндэһэн, ахадаа ехэ дурагай, тэрэнэ ерээдүйдэ уйгар аймагай эзэн баатар болохо гэжэ ехэтэ найдадаг үхин дүүшн Жана-ахала шангаар тэбэрижэ, арай шамай хахасаба. Тэрэ

хүүбүүн хэдэн нүхэдтээс хамта моринодо мөрдөжэ, мориной туруун дороһоо саһа хуй мүнөө буржагануудһаар далда оробо.

Сааша ябаха бүринь уужал таладайда заха хизааргүй мэтээр шодонэй хараанай эсэг болотор нэмжэно, бүри зоранг дайда оршоно. Сүбажа ябаһан шонан һүрэг бүри бугуули хаяад барижархихаар дүүр харгынь хүндэһэн гарана, голгой дээгүүрнь бүргэд шубуун хариг хэриг гэжэ дуугарна. Хада уулын хормойгооршье, ойн үзүүрээр, гол горхоной эрьсээршье, зэлхэн зэрлиг талаарнь бэдэрхэдэнь, гурбан хоног соо алдагдаһан сагаан азаргын өлдөхо юумэн үгы. Гэр тээнгэ гар һуда бусахаяа ехэтэ тэбшэн, һанаа үнөөндэ абтанги юумэд, эсрэн моридоо яа-ёохон хатаруулан-бүншүүдэн, абяа дуугүй уруу дуруу ябажа байтарнь, гэгшэ ара талаһаань түбэрөөн соностожо, нэгэ хүн мориной шадалаарт эдэн тээнэ дайнажа ябаба. Хойноһоонь хэдэн мориной эрэгшэд, жада эбсэгүүдые далайн, мүрдэн эрыоулжэ ябахань харадаба. Эрыоулһон дайса адһаа яһала ходо таһаржа шадаһан тэрэ хүнэй харайлажа ерэхэдэ, урда тээнэ тагнуудда эльгээгдэн тэдэнэй нэгэ эрэгшэн гэжэ танибад. Унаһан моринынь уһанда оройһон, хулгана мэтэ болдоһонһон, эзэниһе арай шамайхан эмээл дээрэлээ толгойжо, шуһаһан шодоор нүхэдөө шэртээд, һүүлшынгээ хүсэ шадал гаргажа:

"Тэнгэринүүд, дайсад"—гэжэ

арай шамай шэбэнэн са хүүхэлэй шарха абаһан гула зуураамияа таһин уншаба. Эдэ дайсаһиһе танигдаба: у аймагаархинтай үни заяа үһоотэй, тэнгэринүүд гэрэл нэрлэгдэн зон байба би Дайсадай бээрэ багашы сүлхэ шэрхи мориудуу, ээ дээрнэ зэр эбсэгээ даа ябаһан сэрэгүүд улам болоходонь, эдэнтэй тэб дайладан хосорхо саг ер гэжэ бүхэдэ ойлогон, байла болдэн бэдэ заһабад. Үх алууахаһаа айгааргүй, тулаа лэ хос оруужа бди гэгшэ шийдэһэн уйгарнууд, ганса лэ эдэнээр сугтаа яба эзэниһе, одхон хүүбүүн ар табые һая алхһан үхн яажа абархаб гэхэн боло абтанги. Жана хүү жаахан бага наһанһаань болотор оогшоожэ, гар дээр эрхэлүүлжэ ябаһан наһанайнхэ сэрэгшэн хүүбүү ингэжэ хандаба.

—Шиний мориһайн, бээр абархые бодон энэ уруудан зугада! Бидэ шам бээрээ халхалай!

Хэды нүхэдөө хайрлабан сэрэгтэй жанам сахижа, Ж мориёо тануурдан һуури һалхин мэтэ хөдөрбө, һэ жадын наярна сонг дайлаадахаяа үлэһэн нүхэдэ һайн үрээл үгэнүүд хүүбүү шэжэндэ соностобо. Хүб даданше оробо, байлаһан абаан дуулаахаяа болибо.

(Үргэлжэлэлнь 1997 оной февралын эхээр гараха).

Нүхэр тухай үгэ

ЫЕШ ЗАЛГАХА АШАНАР ҮДЭГ!

шоро ношорхоор, ой будада торолдоо" оролдодог. 1960 ондо БГПИ-д нэгдэгшье барандаа зоолодоогүйбди. Бэе талархалаа мэдүүлжэ байтарнай, зарим сагтаа урид хадагэртэе байна даа. Агууехэ Ахматовагай шүлэгэй нажаалган хэлэбэл, тухайдаа талархан тула алтан дэлхий шды ябажа байнаб гэжэ үрэнэ. Юуб гэжэ, Зэгбэ бай, Бато Цэрэндэлэри тусад гухайдаа бэшэжэ үнэндөө" гаргуулаа на хураан нүхэди шахуу жаранай хилые ябана. Наһа эдэжэ, хүмүүжүүлжэ, аша үрэлсэжэ ябахадэ да даа. Тэднэй нэгэн - Доржиевич Очиров. 200 гаран абитуриент-хоорондоо ана-мана шалгалта барин жа оюутад боложо, дуута ороходомнай агты: биднэй түлоо эхэ гү, али эсэгэ хэ, хубүүндэмнэ. Намни һайн сэглэтэ дэг гэжэ абалгын гиншүүдые нэхэжэ, багшанарай нодэгтэжэ байгаагүй, бидэ ооһээдөө нгөө түлөө харюусдаг буряад хургуулида ород литература зааха нарые, мүн буряад литературын багша бэлдэдэг хоёр таһаг лэгдэдэ, нэгэл таһаг оод байгаа. Тимэһээ үргэжэл эхинһээ тэгшэ ман түрүүшын "Олоной хүсэн уулые урбуулаха" гэдэг. Тэрээн шэги, мэнэ-мэнэ шатажа, хэндэшые хэрэггүй болохоёо байһан хэдэн сарайгаар дүүрэн ооолоотой шэниисын орооһые пультаар хийдхүүлжэ үрдээ бэлэйбди. Теэд ажал үшөөл ехэ байгаа. Удангүй үбһэшэднэй хээрэһээ ерэжэ, маанадаараа байрлаба. Булта суглархадаа, концерт бэлдэе гэлсэбэбди. Бинь нүхэдтөө орходоо эгэшэ хүн хадаа хэн юу хэжэ шадахаб гэжэ элирүүлээд, программа зохёобоб. 63-дахи бүлэгэй Степан Очиров дуу дуулаха дуратайгаа мэдүүлбэ. Аймагай соёлой таһагһаа баянистые (нарыень мартааб) эльгээжэ туһалаа хэн. Дуунууд, шүлэгүүд, прозын уран уншалга, нэгэ акттай зүжэгүүдые бэлдээд, соносхол бэшэжэ, эндэ-тэндэ үлгэбэбди. Энэ хэрэгтэ Степан Очиров урид ханагай байһанаа харуулаа хэн.

Жигмыгов, шатараар эдиршүүлэй дунда 1-дэхи разрядтай Бато Цэрэндэлэри (энэмнай цээт, хожомын "Уянга" гэжэ ном гаргуулаа хэн), гоёор дуу дууладаг, зурадаг, шүлэг зохёол бэшэдэг Зэгбэ Гомбожабай (хожомын 3-4 ном хэблүүлжэ, радиогой, телевиденииндиктор, Буряад Республикын габыята артист болоо хэн), 63-дахи бүлэгтэ эрхим волейболист, гимнаст, шүлэг, проза бэшэдэг, хэдэн ном гаргуулан, хожомын хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор болохоёо ябатарнаа наһа бараһан Виссарион Билдункин-нов болон бусад хурса мэргэн, бараг һайн хубүүд басагад хурадаг байгаа даа. Степан Очиров 63-дахи бүлэгтэ хураа. БГПИ-гэй оюутад болоһон жэлдэмнай хаа хаангүй тариан һайн ургажа, дээдэ, тухай дунда хургуулинуудай оюутад (эрэмдэг бэшэл хаа!) барандаа хүдөө ажахын хүдэлмэридэ гаргагдадаг хэн. Манай хоёр бүлэгэйхид Зэдн аймагай Гэгээтэй шотагта тудгаа һэмди. Хубүүднэй хэдэн басагадтай хамта үбһэ хуряалгада эльгээдэбэ. Арбаад басагад колхозой түбтэ үлөөдэжэ, тоогто орооһо сөбэрлэхэ хүдэлмэридэ хабаададаг болобобди. Зэдн үржэлтэй газарта урған хушан шарахан шэниисэ дарагар хушалгатай орооһоной хэдэн сарайгаар билтаржа байгаа. Обоо ехэ орооһо руу гараа шэхэхэдэ, халхай гэхээр халуун. Мэнэ сохигдонһон нойтогбор шэниисэ удаан обойжо хэбтэхэдээ халашадаг, тэрээнһээ удаарбал, дүржэ болодог юм гэжэ наһажаал таряаша колхознигууд ойлгуулаа хэн. "Олоной хүсэн уулые урбуулаха" гэдэг. Тэрээн шэги, мэнэ-мэнэ шатажа, хэндэшые хэрэггүй болохоёо байһан хэдэн сарайгаар дүүрэн ооолоотой шэниисын орооһые пультаар хийдхүүлжэ үрдээ бэлэйбди. Теэд ажал үшөөл ехэ байгаа. Удангүй үбһэшэднэй хээрэһээ ерэжэ, маанадаараа байрлаба. Булта суглархадаа, концерт бэлдэе гэлсэбэбди. Бинь нүхэдтөө орходоо эгэшэ хүн хадаа хэн юу хэжэ шадахаб гэжэ элирүүлээд, программа зохёобоб. 63-дахи бүлэгэй Степан Очиров дуу дуулаха дуратайгаа мэдүүлбэ. Аймагай соёлой таһагһаа баянистые (нарыень мартааб) эльгээжэ туһалаа хэн. Дуунууд, шүлэгүүд, прозын уран уншалга, нэгэ акттай зүжэгүүдые бэлдээд, соносхол бэшэжэ, эндэ-тэндэ үлгэбэбди. Энэ хэрэгтэ Степан Очиров урид ханагай байһанаа харуулаа хэн.

Октябрин 10-аад болотор хуряалгын хүдэлмэридэ "баригдаад" институттаа бусахадамнай, хуралсамай шанга журам бидэниие хаалга соогоо хаб гэтэр оруулжа, лекцинууд, семинарска, практическая хэцээлнүүд эхилээ һааб даа. Намар бүри хүдөө ажахын хүдэлмэридэ гараад лэ (һүүлшын жэлнүүдтэ тиймэ шүүлнай үсөөрөө бэлэй), стипенди абадаг байхын тула үбэлэй, хабарай, сессийн шалгалтые эрхимээр, "гурбагүйгөөр" тушаахын тула тэмсэхээр ябатарнай 5 жэл үнгэржэ, гүрэнэй шалгалта хамар дээрэмнай ершэхэн байгаа хэн. Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ БГПИ дүүргэжэ, ород хэлэнэй болон литературын, буряад хэлэнэй ба литературын хургагша, дунда хургуулийн багша гэхэн нэрэ зэргэ, мэргэжэл олгоһон диплом абаһан зон хубаарилгын ёһоор хүдөө нотагуудаараа тараа бэлэйбди. Степан Доржиевич Очиров Баргажанай аймагай һубын хургуулида эльгээдэ, тэндэ хоёр жэлдэ ород хэлэ, литература зааба. Тэндэ бараг ажаллаа. Бүри институттаа хуража байхадаа, "Буряад үнэн", "Буряадай залуушуул" газетэ-нүүдтэ мэдээсэлнүүдые бэшэдэг байгаа. Тийгээд лэ хураһан юумэн хураар тагуулахагүй гэжэ "Баргажанай үнэн" руу юу хэ эльгээдэг болоо. Энэниие нь анхарһан аймагай газетэ Степан Очировые оршуулагшаар хүдэлхыень уриһан юм. Тэндээ оршуулагшаар, дубляжтай талаар редакторай орлогшоор, хүдөө ажахын таһагые даагшаар ажаллаба. 1968 ондо Улаан-Үдэ руу гэр бүлөөрөө нүүжэ ерэхэдээ, "Буряад үнэндэ" оршуулагшаар ажаллаха болоо. Хори, Ярууна, Хэжэнгэ - эдэ гурбан аймагуудаар корреспондент ябаад, 1968 ондо редакцингаа аппарадта ажаллахаа ерэн гэхэйм Степан Очировай, студент нэрээрээ Стёнын ершэхэнэй байхада, угаа ехээр баярлаа бэлэйб. "Буряад үнэнэй" оршуулагшаар, процагандын болон агитациин таһагай литературниа хүдэлмэрилэгшөөр 1975 он болотгор ажаллаад, эрдэм мэргэжэлээ дэшигдүүлхын тула Новосибирскын партийна дээдэ хургуулида эльгээгдэн байгаа. Тэндэ - ВПШ-да журналистикын таһагта хоёр жэлдэ хураад, һөөргөө "Буряад үнэндөө" бусажа, Советүүдэй хүдэлмэрин таһагые даагшаар томилогдоо хэн. Мүнөө С.Д. Очиров үндэһэтэнэй болон политическэ асуудалнуудай таһагые даагшаар ажаллана. С.Д. Очиров хэблэлэй органуудта олон жэлдэ амжалтагай һайнаар ажаллажа ябанаһынгаа түлөө Буряад Республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшын үндэр нэрэ зэргэнүүдтэй, Россин Федерацин Журналистнуудай холбооной гэншүүн юм. Степан Доржиевич Очиров Баргажанай аймагай Хасхал гэжэ хууринда 1936 оной эсэс багта гэхэ гү, али декабрин 27-ной шэмэрүүн жабартай үдэр түрэн байна. Хамта хураһан, олон жэлдэ хамта ажаллажа ябаһан нүхэрөө 60 наһанайн ойгоор халуунаар амаршалаа, ажалдань амжаалта, бэсын элүүр мэндые, бүлэдэнь амгалан байдалые хүсэжэ байһанаа мэдүүлхэ зуураа, угыеш залгаха ашанарини үдэг гэжэ үрээжэ байһан.

Ц. ДОНДОГОЙ.

"Буряад үнэнэй" 75 жэлэй ой

Уншагшадагымнай гэбтэрһээ БУРЯАД ЗОНОЙ ЗАНШАЛААР АМАРШАЛНАБ!

"Буряад үнэн" һоншоо Бүгдэ буряадай үмэнхөө Далан табанайн ойгоор Дохи байжа амаршалааб! Бууриал һайхан орондоо "Буряад үнэн" манга лэ! Бүри олоор гаража, Бүгдэ зоноо баясуулаг лэ! Орон шотагтаа хүндэтэй Одоол һонин газетэ лэ Удэр бүри хүлээгдэн, Үнэн һоншоо мэдээсэг лэ! Холын дүшын мэдээлүүдые Хүлээн байха абаарай, Конверт соохи бэшэгүүдые Хэлэг бүхэндэ толилоорой! Далан табан жэлээ Далай шэигээр угтабаш, Түби гэлхэйгэ мэдэгдэжэ, Түрүү газетэ болобош! Жэл сагай үнгэрхэ бүри Жэгтэй һайхан болоорой. Ол жэлэй ябаха бүри Одоол һонин болоорой. Хол ойрыг айтшадые Ходол хүлээгдэһон уртаарай, Аба жын заншалаар Аюуша хадаг барнарай!

Буряад зонойм баялгые Бүхи арагтаа тараггыш, Бунн номлол гэшые Бүгдэн хэшээл болгыш! "Буряад үнэнэй" Бүхи ажалшад! Хурса гурпатай, Хоноор уухатай, Сэсэн гэлсэтэй, Сарюун богдолтой, Хүнгэн хүлтэй, Хёрхо шогдтэй, Нигүүлсхы сэдхэлтэй, Сэжэ баясуулмаар, Сэдхэлдэ дулааханаар, Сэжэлдэн уншамаар Зохицхон тэмдэглэлнүүдые Зохёон бэшм! Зоноо, зоноо хүхэгым Золтой ябм! Хүхэ сэлхир тэнгэри доро, Хүрһэтэ сагаан гэлхэй гээрэ, Алтан шара наран доро Амгалан тайбан ажаһуугым! Дарима ХАШИТОВА, багшын ажалай ветеран.

МОСКВАГАЙ ҮДЭРНҮҮДЫЕ МАРТАДАГГҮЙБ

1985 оной январь һара соохи амаралтын үдэрнүүдэй һүүдэ (тихэ үедэ Новосибирскын ВПШ-да журналистикын таһагта хурадаг байгаа) Улаан-Үдэһөө Омскда халта бугаад, саашаа сэхэ Москва нийдэ һэм. Ушарын гэхэдэ, нэгэ һарын туршада алдар суута "Комсомольская правда" газетэдэ намтай хамта Новосибирскда хурадаг 5 хүн практика гаража, олондо мэдээжэ газетин коллективэй дүй дүршлэти, бэлнэй журналист-нуудтай танилсаа һэмди. Би өөрөө литература болон искусствын таһагта (даагшань Ашагов) һара соо хүдэлжэ, һонин һонин хүнүүдтэй уулзааб, бэрхэ журналистнуудай даабаряр выставка, театрнуудта ошожо бэшэб. Испан хүүгэдэй помуудай выставкада ошожо, Россидэ элһин сайд байһан зонгой, выставка эмхидхэгшэдтэй хооролдожэ, харилсажа, "Москвада Дон-Кихот үлэй" гэжэ статьягынгаа гранка абажа, Новосибирскдээ тоосоондоо оруулаа һэм. Тихэ үедэ гоё һайхан зурагуудтай хүүгэдэй помууд ехэ гайхуулаа бэлэй. "Комсомольскын" мэдээжэ журналистнууд Юрий Гейко, Андрей Максимов (хожомын Андрей Намгантайн), баһал театр шэижэлэгшэ Татьяна Максимоватай Баярма дүүшнэ суг олон бүхэсоюзна театральна семинарта хабаадаа - үнэхөөрөө хүнэй харгы хаашаһе ушаржа магадгүй бшуу) гэгшэдтэй харилсажа, бэшэхэн юумээ шалгуулдаг, мэдэхгүй юумээ зааладаг һэм. Хэдэн саарһан мэнсэгүүд соо ороһон бүхи ороноймнай зүг бүриһөө ерэн бэшэгүүдые задалжа, зүрхэ сэдхэлээ хүдэлгэн уншажа, зарим ушарта уйлан адажа байгаад, үгы һаа, эльгэ хатажа энэжэ, хүнэй, гэр бүлын зобонһон, туһан ажабайдал, баяр, голхорол, гангуудал, мэхэлүүлһэн, сүүдүүлһэн тухай бэшэгүүдые хаража, сэглэжэ, харюу эльгээдэг һэмди. Бэһнэг бүхэн соо хүнэй харюу үгэжэ байха сүлөөгүй ажаллажа байдаг бэлэй. Тамхинтай утагаар бүрхөөгдэһэн коридорнуудаарш урагша хойшоо гүйдэгшэ, буфедтэнь ошожо үдын хоол барыдаг, илангага олоной хабаадалгатай "дэгучка" - суглаа һонирхон шагнадаг һэмди. һанаһанаа сэхэ

руунь хэлэдэг, бэе бөөдэ нэрэрнэ хандадаг коллектив бидэниие баясуулаа бэлэй. Суута журналист "Песковские" (гэртэ һуугаад, юумэ бэшэдэг байгаа) хараха гэжэ оролдоһон һэмди. Нэгэ һуужа байгарни, шодондоо шэлгэй, сагаан үһэтэй, һоод танил үндэр хүн ороод ербэ, хараһаар байтарни мэдээжэ хүүгэдэй уран зохёолһон, пост Сергей Михалков болоһоб. Таниха хоёрлөөд, элдэб һони бэшэжэ абаба. Нэгэ үдэнэ Бүхэроссин һунгалтын комиссийн бүридэдэ ороһон Новосибирскын мэдээжэ балеринэ, Москвада болоһон улс-хоорондын 4-дэхи конкурсын лауреат, минин һайн таниха Татьяна Кладничкилатай (Улаан-Үдэдэ, 1981 ондо болоһон "Залуу дуунада ба залуушуулай балет" гэхэн бүхэроссин фестивалда хабаадаһан) Москвада баясан уулажа, сууга балеринэ тухай статья бэшэ һэм. Тихэхэдэ олондо мэдээжэ Хүүгэдэй түбэй театрай зүжэг хаража, алдар сууга режиссёр Наталия Сацтай уулзаха чубитай байгаа. Үгэ бүхэндөө, статья бүхэндөө ханагалатай байха, һонин юумэ гүүжэ бэшэхэ, бэшэжэ байһан хүнэйнгөө зүрхэ сэдхэлһин дайраха, һанал бодольһы, ажалһын удхалан харуулаха эрилтэнүүдтэй-гээр юумэ бэшэжэ хураха хэрэгтэй гэжэ эрилтэ табидат "Комсомольская правда" газетин коллективэй бэрхэ журналист-нууд бидэндэ ехэ туһалаа, ажалдамнай нүлөөлөө гэжэ сэглэдэгби. Түрэл "Буряад үнэндооһы" хүдэлхэдөө, эдэ эрилтэнүүдые аүүргэһые оролдодогби, Москвада "Комсомолкодо" үнгэргэнэн зохёохы уаһагай, һайхан үдэрнүүдые мартадаггүйб. Бэлима ОРБООЕВА.

XVII жаранай гал улаан хулгана жэл (1996 - 1997 онууд)

ҮБЭЛЭЙ ДУНДА САГААН ХУЛГАНА НАРА

Table with 8 columns: Буряад литэ, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26. Rows include European letters and Burjat days of the week.

Гарагай 2-го хуушанай 20 (декабриин 30). Энэ нарада 20-ной үдэрнүүд дабхасалдаба.

Сагаагшан үхэр, 9 улаан мэнгын, шоройдо хуудалтай үдэр. Бисалгал үйлэдэхэ, даллага абаха, үзэг шудалха, бурханай ном үзэхэ, буян арьбажуулха, лусуудта үргэл үргэхэ, амгалан байдалай түлөө хэрэг бүтээхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдэе бүтээхэ, тангаригаа болуулах, эльбэ дараха, үхэр худалдаха, андалдаха, хутага, зэбсэг дархалха, модоор нарин дарха хэхэ, тарагбэрхэхэ, айраг халааха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Бэриин хэрэг тухай, мүн наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ асуудалаар дасанда хандаха шухала. Энэ үдэр замда гараха, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, хубсаһа эсхэхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, хэрэглэл, газашань гаргаха, худалдаа наймаа хэхэ, хээрэ нүхэ малтаха, гэрэй нуури табиha мэтын үйлэнүүдтэ тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үлэжэлэн байдал ушарха.

Гарагай 3-да хуушанай 21 (декабриин 31).

Хара бар, 8 сагаан мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр. Бурханда, субаргада, мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдтэ мүргэхэ, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, даллага абаха, сахюусадта үргэл үргэхэ, сан табиha, аршанаар угааха, дасан (дуган), субарга, бурхан, ном арамнайха, абаһанаа бусааха, модо сабшаха, тангаригаа болуулах, агнаха, дайсание болон ада шүдхэр дараха, худалдаа наймаа хэхэ, эд, үхэр худалдажа абаха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Зүгөөр замда гараха, бэри буулгаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, эм найруулха, хубсаһа угааха, үхибүү хүүдэ оруулха, багашуулые гэрһээ ондоо тээшэнэ эльгээхэ, мяха шараха, тоһо, оохэ хайлуулах, хутага хурсадаха мэтын үйлэнүүдтэ сэрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 4-дэ хуушанай 22 (январин 1).

Харагшан туулай, 7 улаан мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр. Бурханда, Наранда, нарада болон долоон хоногой гарагуудта нэрэ олгоһон бусад юртэмсэнүүдтэ мүргэхэ, тэнгэри тахиha, гүрэм уншуулжа, эльбэ зайлуулха, ехэ хүниие бараалхаха, буян үйлэдэхэ, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, бэри буулгаха, үзэг үзэхэ, зурхай шудалха, уранай онол аргада нураха, бүлэдөө даллага абаха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Зүгөөр наһа барагшые хүдөөлхэ, хубсаһа эсхэхэ, замда гараха, шорой, шулуу хүдэлгэхэ, лүг тахиha, модо отолхо, шууялдаха, үймэхэ, үбшэ аргалжа эхилхэ, нүүхэ, худалдаа наймаа хэхэ, улай гаргаха, мяха шараха, тоһо, оохэ хайлуулах мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эдээн, ундан элбэгжэхэ.

Харагшан туулай, 7 улаан мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр. Бурханда, Наранда, нарада болон долоон хоногой гарагуудта нэрэ олгоһон бусад юртэмсэнүүдтэ мүргэхэ, тэнгэри тахиha, гүрэм уншуулжа, эльбэ зайлуулха, ехэ хүниие бараалхаха, буян үйлэдэхэ, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, бэри буулгаха, үзэг үзэхэ, зурхай шудалха, уранай онол аргада нураха, бүлэдөө даллага абаха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Зүгөөр наһа барагшые хүдөөлхэ, хубсаһа эсхэхэ, замда гараха, шорой, шулуу хүдэлгэхэ, лүг тахиha, модо отолхо, шууялдаха, үймэхэ, үбшэ аргалжа эхилхэ, нүүхэ, худалдаа наймаа хэхэ, улай гаргаха, мяха шараха, тоһо, оохэ хайлуулах мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эдээн, ундан элбэгжэхэ.

Гарагай 5-да хуушанай 23 (январин 2).

Хүхэ луу, 6 сагаан мэнгын, уһанда хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, даллага абаха, аршанаар угааха, нүгэлөө наманшалха, бэри буулгаха, түрэ хурим хэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, абаһанаа бусааха, түмэроор уранай зүйл бүтээхэ, буян үйлэдэхэ, эм найруулха, хубсаһа эсхэхэ, хээрэ ажал хэхэ, үзэг шудалха, хэлэ ама намдалаха, арга эб олохо, дасан (дуган), субарга, бурхан, ном арамнайха, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, эһэрбэри табиha, дайсание болон ада шүдхэр номгодохо мэтын үйлэнүүдтэ найн. Гэбэшые сор шатааха, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, шуһа ханаха, төөнхэ, хүниие гасарха, уйлаха, гажарха, заһаа бариха, тангариг абаха, юмэ бузарлаха, үзэн ядалга үүсхэхэ мэтын үйлэнүүдтэ сэрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд бараан, эдээн, ундан элбэгээр олдохо.

Гарагай 6-да хуушанай 24 (январин 3).

Хүхэгшэн могой, 5 шара мэнгын, хада уулада хуудалтай үдэр. Номой сахюусанда үргэл

үргэхэ, лусууд тахиha, бурханда мүргэхэ, лүн абаха, дасан (дуган) шэнэлхэ, заһаха, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, ном оршуулха, үбшэ аргалха, эм найруулха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, замда гараха, андалдаа хэхэ, хадаг табиha, бэри хүргэхэ, бэри буулгаха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Наһа барагшын хэрэг тухай дасанда хандаха. Энэ үдэр дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдтэ арамнайха, улай гаргаха, нүүхэ, үри зээлиеэ бусааха, модо сабшаха, хэрэглэл газашань гаргаха, гүрэм уншаха, даллага абаха, хутага хурсадаха, ехэ хэрэг эхилхэ, бурханай ном уншаха, худалдаа наймаа хэхэ мэтын үйлэнүүдтэ хэрхэлхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн, хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 7-до хуушанай 25 (январин 4). Хандаманарай үдэр.

Улаан морин, 7 ногоон мэнгын, модондо хуудалтай үдэр. Хулгана нарада морин үдэр тудалдаха, харша удхагай байдаг. Гэбэшые хандаманарай үдэр хадһы ехэ уншалга хэхэдэ болохо. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, шодонэй хараа муу болодог гэхэ.

Гарагай 1-дэ хуушанай 26 (январин 5).

Улаагшан хонин, 3 хүхэ мэнгын, хийдэ хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тангрын тарнинуудтэ уншаха, бурханай шэрээдэ мандал табиha, лусуудта үргэл үргэхэ, эм залаха, абаһанаа бусааха, тогоо нэрэхэ, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, буян хэхэ, юмэ худалдаха, худалдажа абаха, сэргэ бурхан, мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдтэ бүтээхэ, тараг бэрхэхэ, айраг хатааха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Гэхэ зуура гэрэй нуури табиha, малгай эсхэхэ, шуһа ханаха, тоонхэхэ, хэрэглэл газашань гаргаха, нүүхэ, эм найруулха, тангариг абаха, эхэнэрэй үһэ тайраха, бага хүүгэдтэ гэрһээ ондоо тээшэнэ эльгээхэ, замда гараха, үхэр худалдаха, андалдаа хэхэ мэтын үйлэнүүдтэ хорихоор. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, зол ушарха.

Олимпийскэ чемпион Владимир Сафронов дурасхаалда зориулагдаһан мурьса нэрэ хүндыень бууруулхя

Олимпийскэ чемпион В.К.Сафроновой дурасхаалда зориу мурьсаон энэ жэлдэ арбан дүрбэдэхэе үнэргэгдэбэ. Заншалаа боксоор тренерүүд А.Х.Бадмациренов болон Б.Б.Буянтуев Улаан-Удын авиационно заводой "Забайкалец" гэжэ спортк мурьсао эмхидхэлгын үүсхэлшэд болоһон байха юм. Аяаг Австралийн Мельбурн хотодо үнэргэгдэһэн XVI Олимпийн наа шогайгмнай 22-той хүбүүн Владимир Сафроновой толотом болон боксоор түрүүшын совет олимпийскэ чемпион болоһ хойшо тэбхэр 40 жэл үнэргэбэ. Тийхэдэ үшөө хоёр боксёр Энгибарян, Геннадий Шагков гэшэд оһод өһөдүйнөө шэгнэ шалгаржа гараа нэн. Энэ жэлэймнай мурьсаон мүнөө үеын О наадануудай 100 жэлэй ойтой тудалдаба гэшэ. Гэбэшые үнэ соо Буряад ороной түлөөлгшын Владимир Константиновичай а дабжаа шадаагүй байһаниин халагаламар.

Шогайгмнай суута хүбүүнэй нэрые мүнхэлхын, дурасх арюун пангинаар сахихын тула тэрэнэй нэрэмжэтэ үйлэс тухай, "Улаан-Үдэ хотын хүндэтэ эрхэтэн" гэһэн нэрэ зэргэ олгохо тухай хөөрөлдөөн үнхэнэй гарадаг гэшэ. Авиационно хүдэлмэришэдэй ажаһуудаг Загорск нууриной нэгэ В.К.Сафроновой нэрэ олгодоо нэн. Зүгөөр "Республикын хотын хүндэтэ эрхэтэн" гэһэн нэрэ зэргэ тэрэндэ юу олгодоогүй байһаар. Удааржа байна бэшэ гү?

Шэтэн ба Эрхүүгэй областынуудай, Приморин хизаара болон Буряад Республиканыудай, Монголой 70-аад арһан шадабаритад заншала Х мурьсаондэ хабаадаба. Сэхьень х нэдондо илажа гаралһад сооһоо оройдоол нэгэ хүн, тус А.Путинский (Улаан-Үдэ) мүнөө жэлдэ шалгарһан байха юм. М болон Тыва Республикын боксернууд найн хорилго бэлдхэлтэй харуулаа.

48 килограмм. Хүнгэн шөгнүүрүүдтэ Тыва Республикын бок гоё найханаар наадажа, харалһад найшаалда хүртөө гээд тэмдэ Кызылай университетэй оюутан, спортын мастер Сады Са Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй чемпион, бүхэроссийн мурь илажа гараһан нагтартай. Тийн мүнөө эндэше залуу хүбүүндэ шаалагта абаба. Түгэсхэлэй нааданда тэрэ Улаан-Удын үндэ 24-дхи лицейн нурагша, спортын мастерта кандидат Бат Ванкеевтай уулахадаа, түрүүшын хоёр раунда халта булюу Эдиршүүэй дунда Россиян түрүү нуури эзэлхын түлөө мурь шагда хүртэлэн Б.М.Ванкеев гурбадахи раунда эдэбхижэжэ, туйлаа. Донцовоо Баян (Улаан-Үдэ), Шэнбарын Сүхэ-Баатар гэшэд хүрэл медальнуудаар шагнагдаа.

51 килограмм. Энэ шөгнүүргэ спортын мастернууд Мерген (Тыва) Дэмаагай Юрөө (Монгол) хоёр ехэ хүсэл зоригтойгоор туд бусадһаа булюу байһанаа гэршэлээ. Тийхэдэ хахад финалда манай спортын мастернууд Баяр Ригининов, Виталий Цыбиков г динилээ нэн. Монголой бэеын тамирай дээдэ хургуулын оюу гэи спортын мастер Дэмаагай Юрөө байһа ондо эдиршүүэй Ази түбийн чемпион болоһон. Раундаа раунда эдэбхижэжэ, боксёр судьянарай шийдэхээрээр 3:2 тоотойгоор нүүбэ. На Б.Юрөө хоёр гарһаа онобоштой мэргэн сохилотой, гоё найх дүртэй боксёр юм гээд тэмдэглэтэй.

54 килограмм. Буряадай хүдөө ажахын академийн оюутан Галсанов Хорин дунда хургуудта нуража байха үедөө трен спортын мастернууд: сэргэ Доржо Галсанов Базар Цыденов, хүтэлбэри дорь хорилго хэхэ, арһан бэлэйн шюусатай таби Тийн мүнөө тренерүүд Виктор Павлов Арбан Амгаланов харууһан дорь мэргэжэлээ дэшилүүлжэ байна. Нүүшын үдэ Галсанов спортын мастер Ромеш Ондарые булжа, чемпион Юрэдөөл, нүүдэй жэлүүдтэ Буряадай хүдөө ажахын академ иһала үргэноор нэрэгдэжэ байна. Энэ талаар тренерүүд В.В. А.Г.Амгаланов, В.Б.Цыбикдоржиен гэшэд ехэ табилаа.

57 килограмм. Энэманай олимпийскэ чемпион Владимир Сафро тудалдадаг байһан шөгнүүр юм. Тийгээшэ спортын ма кандидатнууд Бальжинима Раднаев Дмитрий Толстов (Влад хоёрой уулзалгые суларалһад ехэ һонирхолтойгоор хүдэлһэн Ушарын гэжэдэ, эндэ илажа гаралһад Владимир Сафро дурасхаалай тусхай шан олгодохо шөгтой нэн. Тэнсүү шанга т динилэйн Дмитрий Толстов Россиян спортын мастертай но дүүргэхээ гадна, мурьсаонэй эрхим боксёр гэгдэжэ, телевизортой шагнагдаа. Владимир Сафроновой дүү - Улаан дохи хургуулын багша Людмила Сергеевна Останенко бэрхэ спортмендэ шан барюулаа. БГСХА-гай оюутан В.И иалага туйлаха ехэ хүсэл эрмэлзэлтэй байһанайнгаа түлөө тусхай шанга хүртөө.

60 килограмм. Буряадай гүрэнэй университетэй оюутан мастерта кандидат Виктор Жапов эдиршүүэй дунда иһала ехэ гүйлаһан аад, нүүдэй хоёр жэлэй туршада бүхэроссийн уласхоорондын мурьсаонүүдтэ байрабагы. Арга дүрээс муле тактика хэрэглэдэ байгаа һаа, шаандаһа шангатай боксёр с орилэ оодэ дабшаха аргатай бшуу. Зүгөөр бэлгитэй бэрхэ эдиршүрхан хүмүүжүүлэхэдэ, тренерүүд алауу гаргаа гэжэ хэ Түгэсхэлэй нааданда тэрэ Монголой чемпион, бэеын тамира хургуулын оюутан, спортын мастер Батбарын Баточирто яаха буудайһан байха юм.

Бусад шөгнүүрүүдтэ Александр Перевалов, Вячеслав Р Жаргал Бадмаев (гурбуулаа Улаан-Үдэлдөө), Николай Уткин Руслан Черетин (Владивосток), Александр Путинский (Ула гэшэд илажа, олимпийскэ чемпионын шангуудаар тэмдэгл Александр Перевалов, АЛРС-гэй "Рин" гэжэ боксын хурт түлөөлэгч Вячеслав Раднаев гэшэд Россиян спортын ма норматив дүүргэжэ, суларалһадэй зүгһөө алыа танилгаруу С Судьянарай зэмээр аэ зарим уулзалгануудай дүнгүүд бүт гаргалдаа гэжэ һанагдаа. Энэһинээ уламжаалай, Тывагай табан С мастертай нэгэниинише чемпион боложо шадабагүй. Иймэ шийдэхээршүүд манай Буряад орондо үнэргэгдэжэ бүхэ болон уласхоорондын мурьсаонүүдтэ нэрэ хүндтэ бууруула бшуу.

Буряадай Боксын федерациин ба авиационно заводой "Забай гэжэ спортк клубай эмхидхэлэн энэ мурьсаон спонсорнуудай аэ үнэргэбэ. Улаан-Удын авиационно завод (генералһа дирек В.Ф.Константинов) мурьсаонэй генералһа спонсор болобо. (президентнь Н.И.Грязнова), "Дельга-С" (президентнь В.В.Кол фирменүүд, "Солидарность" эблэл (түрүүлэгшын Н.В.Додоов), до хэрэгүүдэй министерство (министрийн И.И.Калашников), Г спорткомитет (түрүүлэгшын Е.А.Куреев), "Пеструшка" акционернэ булгэм (президентнь Г.П.Красноцев) болон спонсорнууд боложо, мүнэ зөөрөөр туһалһан, тусхай шан тогтоһон байгаа.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Redaction information including contact details for the Editor (A. L. ANGARXAEV), address (670000, Ulaan-Uud), and subscription rates (17.00).